

SAĞLIKLI ADÖLESANLARIN ÖZ-BAKIM GÜCÜ İLE ANNE- BABALARININ ÖZ - BAKIM GÜCÜNÜN KARŞILAŞTIRILMASI VE SOSYO - DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERLE İLİŞKİSİ*

Fatma GÜDÜCÜ TÜFEKÇİ**

Duygu ARIKAN***

ÖZET

Tanımlayıcı olarak planlanmış olan bu araştırma, adölesanların öz-bakım gücü ile anne ve babalarının öz-bakım gücü arasındaki ilişkiyi incelemek ve sosyo-demografik özelliklerin öz-bakım gücüne etkisini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın evrenini, Erzurum ili'ndeki liselerin son sınıflarında okuyan toplam 4288 öğrenci oluşturmuştur. Erzurum Büyükşehir Belediyesine bağlı 4 belediye bünyesindeki 19 tane üse arasından, belediyelere göre sınıflandırılarak, her gruptan kura ile tespit edilen liselerin son sınıflarından birer şube basit rastgele örnekleme yöntemiyle belirlenmiş 6 öğrenci ve 22 aile araştırmaya katılmadığından 102 öğrenci ve 204 anne-baba ile çalışılmıştır.

Veriler araştırmacı tarafından hazırlanan sosyo-demografik özellikleri belirleyici bir soru formu ve 1993 yılında Nahçıvan tarafından Türk Toplumuna uyarlanıp geçerliliği ve güvenilirliği test edilen "Öz-Bakım Gücü Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Adölesanların genel olarak öz-bakım gücü puan ortalaması 89.9 ± 19.9 , annelerin 88.8 ± 19.0 ve babaların 93.3 ± 20.8 olduğu tespit edilmiştir. Annelerin yaşları ($p < 0.05$) ve eğitim seviyeleri ($p < 0.05$) ile adölesanların öz-bakım gücü arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : adölesanlar, anne-babalar, sosyo-demografik özellikler, öz-bakım gücü

ABSTRACT

THE COMPARING OF HEALTHY ADOLESCENTS AND THEIR MOTHERS'S AND FATHERS SELF CARE ABILITIES AND RELATIONSHIP WITH SOCIO- DEMOGRAPHIC ASPECTS

This research planned as descriptive was carried out with the aim of comparing socio-demographic aspects and to examine the relationship between self-care ability of mothers and fathers and that of adolescents. The field of the research formed total 4288 students attending to the last class of high school in Erzurum. They were classified, according to the municipalities from among 19 high schools which are in the boundaries of four municipalities belonging to Erzurum Grand City Municipality. A branch in the last class of every high school was determined by simple randomized sampling method; 102 students and 204 fathers and mothers were included in the research because 6 students and 22 families didn't participate in the research.

The data were collected by using self-care ability -scale tested its reliability and validity and applied to Turkish Community by Nahçıvan; by using question form, determinant of socio-demographic aspects and prepared by the researcher. It was found that mean -score of self-care ability of adolescents was 89.9 ± 19.9 and that of the mothers was 88.8 ± 19.0 , and that of the fathers was 93.3 ± 20.8 . It was determined that here was a significant relationship between the age of mothers ($p < 0.05$), their education lever ($p < 0.05$) and self care ability of adolescents.

Key Words : adolescent, mothers and fathers, socio-demographic aspects, self care ability.

*Bu çalışma 2000 yılında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir

**Atatürk Üniv. HYO Çocuk Sağ.ve Hast.Hemş. (Araş.Gör.)

***Atatürk Üniv. HYO Çocuk Sağ.ve Hast.Hemş. (Yrd.Doç.Dr)

GİRİŞ VE AMAÇ

Adölesanlık, hayatın normal gelişme dönemlerinden biri olarak kabul edilir. Bu süre içerisinde, birçok kavram şekillenir, duygu ve düşünceler oluşur. İleride daha geniş bir yaşam döneminde verilecek kararlar üzerine büyük etki yapacak alışkanlıklar biçimlenir. Bunlar gencin öz-bakımını gerçekleştirme yeteneğini, davranışlarını ve bilgilerini de etkiler. Bu yaş gurubunun, ileride erişkin dönemdeki sağlık durumunu etkileyebilecek öz-bakım davranışlarının ve yaşam tarzı seçeneklerinin olduğu bir dönemi kapsamından dolayı, sağlığın geliştirilmesi ve hastalıkların önlenmesi için sağlık bakımının odak noktası olarak görülmesi gerekir (Mc Caleb and Edgil 1994, Mc Caleb and Cull 2000).

Toplumsal gelişmenin ön koşulu, gelecek nesillerin sağlıklı olmalarıdır (Yazıcı 1995, Pasinlioğlu 1997). Bu da kendi sağlığının değerini bilen, koruyan, sunulan sağlık hizmetlerini en iyi şekilde kullanan ailelerin yetiştirdikleri çocuklarla mümkün olur (Yörükoğlu 1980, Yazıcı 1995, Erdoğan 1997).

Bireylerin, kişisel olarak yaşamlarını, sağlık ve iyiliklerini korumak için kendilerine düşeni yapmaları öz-bakım olarak tanımlanırken, ilgili aktiviteleri gerçekleştirme yeteneği öz-bakım gücü olarak tanımlanmaktadır. Bireyler ilgili aktivitelerde, üzerlerine düşeni yerine getirmediği zaman öz-bakım yetersizliği ortaya çıkmakta ve arzulanan öz-bakım davranışı geliştirememektedirler. (Hartweg 1990, Nahçıvan 1993, Yazıcı 1995, Yorulmaz 1997). Öz-bakım gücüne sahip birey kendi sağlığı ile ilgili bireysel kararlar alabilecek, aldığı kararları hatırlayabilecek ve uygulayabilecek kapasiteye sahiptir (Veli-oğlu1999).

Ailelerinden bağımsız hale gelmeye başlayan adölesanlar için şu ana kadar ailelerinden neler öğrendikleri, kendi sağlıkları için bağımsız davranışlarda bulunup bulunmadıkları ve yaşamla birebir kaldıklarında, her açıdan kendilerine gerekli bakımı verebilecek güçte olmaları çok önemlidir.

Yüzyıllardır sağlık çalışmaları, sağlık, hastalık sürecinin hastalık bölümünde odaklanmıştır. Çağımızda ise sağlığın devamı

ve geliştirilmesi, giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Dolayısıyla hemşirenin sağlık bakımındaki rolü değişerek daha çok öz-bakım kavramı üzerinde yoğunlaşmıştır (Öztek 1986, Velioglu1999).

Bu nedenle hemşirelerin birey ve aileyi bir bütün olarak ele alıp bakım gereksinimlerinin saptanması, planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamasında, birey ve ailelerin öz-bakımını başarma yeteneklerini ve birbirlerini etkileme derecelerini göz önüne alması gerekir. Bu açıdan yola çıktığımızda araştırma, sağlıklı lise son sınıf öğrencilerinin öz-bakım gücü ile anne-babalarının öz-bakım gücü arasındaki ilişkiyi incelemek ve sosyo-demografik özelliklerin öz-bakım gücüne etkisini değerlendirmek amacıyla tanımlayıcı olarak planlanmıştır.

MATERYAL VE METOD

Araştırma 14 Şubat-14 Nisan 2000 tarihleri arasında tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Erzurum il merkezindeki liselerin son sınıflarında okuyan toplam 4288 öğrenci araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Erzurum Büyükşehir belediyesine bağlı 4 belediye bünyesindeki 19 tane lise arasından, belediyelere göre sınıflandırılarak kura ile tespit edilen liselerin (Atatürk Lisesi, Adnan Menderes Lisesi, Cumhuriyet Lisesi ve Mehmet Akif Ersoy Lisesi) son sınıflarından birer şube basit rastgele örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir (Karasar 1995). Bu sınıflardaki toplam 130 öğrenci ile onların 260 anne-babası (toplam 390 kişi) örnekleme grubunu oluşturmuştur. Altı kişinin yurtta kalması, 22 ailenin soru formu ve ölçek doldurmayı kabul etmemesi sonucu, 102 öğrenci ve 204 anne - baba toplam 306 kişi ile çalışılmıştır. Veriler araştırmacı tarafından geliştirilen 1 adet tanıtıcı soru formu ve 3 adet öz-bakım gücü ölçeği (anne, baba ve öğrenci için) kullanılarak toplanmıştır.

Öz-bakım gücü ölçeği, Kearney ve Fleischer tarafından 1979 yılında geliştirilmiş ve Nahçıvan (1993) tarafından Türkiye'de geçerlilik ve güvenilirliği tespit edilmiştir. Otuz beş maddeden oluşan bu ölçek bireylerin öz-bakım eylemleriyle ilgilenme durumlarını, kendilerinin değerlendirmeleri üzerine

udaklanmıştır. Her bir ifade 0'dan 4'e kadar puanlanmış olup, değerlendirme 5 likert tipli ölçek üzerinde olguların yanıtına göredir. "Beni hiç tanımlamıyor" yanıtına 0 puan, diğerlerine sırasıyla 1, 2, 3, 4 puan verilir. Türkçeleştirilen ölçekte 8 ifade (3, 6, 9, 13, 19, 22, 26 ve 31) negatif olarak değerlendirilir. En düşük puan 35, en yüksek puan 140'dır. En yüksek puan öz bakım gücünün en büyük derecesini gösterir.

Adölesanların ve anne babaların öz bakım gücü ile ilgili sorular araştırmanın bağımlı değişkenlerini, sosyo-demografik özellikleri bağımsız değişkenlerini oluşturmuştur.

Ailelerin gelir düzeyi asgari ücret düzeyine göre gruplandırılmıştır (31 aralık 1999-23923 sayılı resmi gazete).

Verileri analizinde yüzdellik, t testi, korelasyon, varyans analizi ve ileri istatistiksel analiz yöntemi (Tukey testi) kullanılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma kapsamına alınan adölesanların %66.7'sinin erkek ve

%33.3'ünün kız ve yaş ortalamalarının 17.10 ± 3.94 olduğu saptanmıştır.

Adölesanların annelerinin %38.2'sinin 30-39, %61.8'inin 40-49 yaş grubunda olduğu ve %54.9'unun ilkökul mezunu, %97.1'inin ev hanımı olduğu bulunmuştur. Babaların ise %68.6'sının 40-49 yaş grubunda, %41.2'sinin ilkökul mezunu %37.2'sinin serbest meslek, %35.3'ünün işçi olduğu saptanmıştır. Adölesanların çoğunluğunun (% 94.1) çekirdek aileye mensup oldukları belirlenmiştir. Bu durum toplumumuzda artık ailelerin geleneksel geniş aile tipinden çıkarak çekirdek aileye yöneldiklerini düşündürmektedir. Ailedeki çocuk sayısı incelendiğinde; ailelerin %30.4'ünün 3, %30.4'ünün 4, %13.7'sinin 5 çocuğa sahip oldukları görülmüştür. Çalışmada yer alan ailelerin %92.2'sinin sosyal güvencesi vardır. Araştırma kapsamına alınan ailelerin gelir durumunu belirlemek için farklı standartlar olduğundan, çalışmada gelir durumu asgari ücrete göre iyi, orta ve düşük olarak alınmıştır. Buna göre ailelerin %45.1'inin iyi gelirli, %34.3'ünün orta gelirli ve %20.6'sının düşük gelir düzeyine sahip oldukları saptanmıştır.

Tablo 1. Adölesanların, Annelerin ve Babaların Öz Bakım Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar

Adölesanların Öz-Bakım Gücü Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puan					Annelerin Öz-Bakım Gücü Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puan			Babaların Öz-Bakım Gücü Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puan		
Ölçek	Alt ve Üst Değer	İşaretlenen Alt ve Üst Değer	X±SD	N	İşaretlenen Alt ve Üst Değer	X±SD	n	İşaretlenen Alt ve Üst Değer	X±SD	n
Toplam Puanlar	35-140	41-134	89.9±19.9	102	51-128	88.8±19.0	102	28-132	93.3±20.8	91*

*Adölesanların 11 tanesinin (%10.8) babası ölmüştür.

Çalışmada adölesanların öz bakım gücü ölçeğinden aldıkları alt ve üst değerler 41-134, puan ortalamaları 89.9 ± 19.9 olarak tespit edilmiştir (Tablo 1).

Nahçıvan'ın (1993) sağlıklı gençlerin öz bakım gücü ve aile ortamının etkisi ile ilgili yaptığı araştırmada gençlerin öz bakım gücü puan ortalaması 93.54 ± 17.4 olarak saptanmıştır. Mc Caleb ve Edgil'in (1994) çalışmasında sağlıklı adölesanlarda öz bakım uygulama skoru 62.00, Mc Caleb ve Cull'un çalışmasında (2000) 58.00, Altun ve arkadaşlarının çalışmasında (1999) ise 99.19 olarak saptanmıştır. Çalışmanın sonuçları Nahçıvan (1993), Altun (1999) ve arkadaşlarının araştırma sonuçlarına göre düşük ancak Mc Caleb ve Edgil (1994) ile Mc Caleb ve Cull'un (2000) araştırma sonuçlarına göre yüksek bulunmuştur. Bu durum toplumların aile yapısındaki farklılıklardan kaynaklanabilir.

Annelerin öz bakım gücü ölçeğinden aldıkları alt ve üst değerler 51-128, puan ortalamaları 88.8 ± 19.0 'dir (Tablo 1).

Çalışmaya dahil edilen babaların öz bakım gücü ölçeğinden aldıkları alt ve üst değerler 28-132, puan ortalaması 93.3 ± 20.8 'dir.

Bu kriterlerle ilgili herhangi bir literatüre ulaşamadığından sonuçlar değerlendirilememiştir. Aynı aile ortamında karşılaştırma yaptığımızda; anne ve adölesanların öz-bakım gücü puan ortalamalarının birbirine benzer olduğu, ancak babaların hepsinden daha yüksek bir ortalamaya sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu durum anne ve adölesanların öz bakım güçlerinin birbirini etkilediğini düşündürülebilir. Ayrıca çalışmayan anne oranının yüksek olması, babaların aile içindeki sorumluluğunu azalttığı ve annelere çocukları ile daha çok birlikte olma fırsatı verdiğini düşündürmektedir.

Tablo 2. Adölesan, Anne ve Babanın Öz-Bakım Gücü Puan Ortalamaları Arasındaki İlişki

	Annelerin Öz-Bakım Gücü	Babanın Öz-Bakım Gücü
Adölesanın Öz-Bakım Gücü	0.408	0.366
	$p < 0.01$	$p < 0.01$

Yapılan korelasyon analizi sonucunda anne, baba ve adölesanın öz-bakım gücü arasında doğru orantılı ve orta dereceli bir ilişki bulunmuştur ($p < 0.01$).

Çalışmada, erkek adölesanların öz bakım gücü puan ortalaması (91.2 ± 18.8) bakım gücü arasındaki farkın istatistiksel yönden anlamsız olduğu tespit edilmiştir ($p > 0.05$).

Nahçıvan (1993) araştırmasında cinsiyet ile öz bakım gücü arasında anlamlı bir

ilişki saptanmış ve kızların ortalamalarını, erkeklere oranla daha yüksek bulmuştur. Bakoğlu (1999) ise erkeklerin puan ortalamasını daha yüksek belirlemiş ve gruplar arasında da anlamlı bir fark saptamıştır. Bulgularımız, Bakoğlu'nun sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Bu durum bölgemizde erkek çocuklarına verilen önemden kaynaklanabilir.

Tablo 3. Annelerin Sosyo-Demografik Özellikleri ile Öz Bakım Gücü Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Tanıtıcı Özellikler	Adölesanın Öz-Bakım Gücü				Annenin Öz-Bakım Gücü		
	n	%	X ± SD	Anlamlılık	n	X ± SD	Anlamlılık
Anne Yaşı							
30-39	39	38.2	95.69±19.99	F=5.61	39	92.97±21.17	t=3.19
40-49	63	61.8	86.30±19.14	p<0.05	63	86.14±17.15	p>0.05
Anne Eğitim Düzeyi							
Okur-yazar değil	21	20.6	101.62±19.13	F=4.00	21	91.67±21.46	F=0.64
Okuryazar	8	7.8	78.75±17.05		8	81.37±15.36	
İlkokul	56	54.9	90.00±18.94		56	88.37±18.49	
Ortaokul	11	10.8	82.91±16.70		11	86.82±21.63	
Lise	6	5.9	75.50±22.31		6	95.50±14.99	
Annenin Çalışma Durumu							
Çalışıyor	3	2.9	94.0±11.1	t=0.63	3	84.7±29.7	t=0.24
Çalışmıyor	99	97.1	89.8±20.1	p>0.05	99	88.9±18.8	p>0.05

Anne yaşı ile adölesanların öz bakım gücü arasındaki ilişkiyi incelediğimizde; annesi 30-39 yaş grubunda olan adölesanların puan ortalaması 95.69 ± 19.99 , annesi 40-49 yaş grubunda olanların 86.30 ± 19.14 olarak saptanmış ve gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p < 0.05$) (Tablo 3).

Bu sonucu 30-39 yaş grubundaki annelerin hem çocukları hem de ailesi için en verimli çağda olmaları ile açıklayabiliriz

Annesi okuryazar olmayan adölesanların öz bakım gücü puan ortalamaları (101.62 ± 19.13) en yüksek bulunmuş, bunu 90.00 ± 18.94 ortalama ile ilkokul ve 82.91 ± 16.70 ortalama ile ortaokul mezunu annelerin çocukları takip etmiştir. Çalışmada anne eğitim düzeyinin adölesanların öz bakım gücünü etkilediği belirlenmiştir ($p < 0.05$) (Tablo 3). Bu durum, annelerin eğitim seviyesi düşüktüğü adölesanların öz bakım gereksinimlerinin kendileri tarafından karşılanıyor olmasından kaynaklanabilir. Bulgularımızın aksine Altun ve arkadaşları (1999) araştırmalarında annelerin eğitim seviyesi arttıkça gençlerin öz bakım gücünün arttığını, fakat gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığını saptamışlardır.

Anneleri çalışan adölesanların öz bakım gücü puan ortalaması 94.0 ± 11.1 , annesi çalışmayanların ise 89.8 ± 20.1 'dir. Bu sonuç çalışan annelerin gün boyunca çocuklarından ayrı olmalarından dolayı çocukların sağlıkları ile ilgili sorumluluklarını kendilerinin üstlenmiş olmalarından kaynaklanabileceği gibi, çalışan annelerin sayısının (%2.9) az olmasından da kaynaklanabilir

Annenin yaşı ile kendi öz-bakım gücü, arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki belirlenmemiştir ($p > 0.05$).

Bununla birlikte Pasinlioğlu (1997) araştırmasında, gebelerin yaşları ile öz-bakım gücü arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmiştir.

Çalışmada, annelerin eğitim düzeyleri ile öz-bakım güçleri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunamaması, ($p > 0.05$) annelerin öz bakım güçleri ile ilgili bilgi eksikliklerinden ve genel olarak eğitim seviyelerinin düşük olmasından kaynaklanabilir. Bulgularımıza benzer şekilde Naze'nin (1983) araştırmasında, annenin eğitim düzeyinin öz-bakım gücüne etkisi olmadığı saptanmıştır (Naze'ye ait bulgular Yazıcı'nın çalışmasından alıntı yapılmıştır.).

Bulgularımızın aksine Bakoğlu'nun (1999) araştırmasında eğitim düzeyi ile öz-bakım gücü arasında oldukça anlamlı bir ilişki belirlenmiştir.

Annelerin çalışma durumu ile kendi öz- bakım güçleri arasında ilişkinin istatistiksel yönden anlamsız çıkması ($p>0.05$) açısından

bulgularımız Pasinlioğlu (1997) ve Naze'nin (1983) çalışma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Çalışmayan annelerin daha yüksek ortalamaya sahip olmaları, kendileri ile ilgilenmek için daha fazla zamana sahip olmalarından ve çalışan annelerin az olmalarından kaynaklanabilir.

Tablo 4. Babaların Sosyo-Demografik Özellikleri ile Öz-Bakım Gücünün Karşılaştırılması

Tanıtıcı Özellikler	Adölesanın Öz-Bakım Gücü			Anlamlılık	Babanın Öz-Bakım Gücü		
	n	%	X ± SD		n*	X± SD	Anlamlılık
Baba Yaşı							
30-39	7	6.9	96.00±22.49	F=1.11 p>0.05	7	91.57±22.14	F=1.71 p>0.05
40-49	70	68.6	90.94±20.17		64	95.75±20.06	
50-59	25	24.5	85.24±18.29		20	86.05±22.06	
Babanın Eğitim Düzeyi							
Okuryazar	7	6.9	88.57±20.86	F=0.77 p>0.05	6	87.17±17.29	F=0.38 p>0.05
İlkokul	42	41.2	92.74±17.75		35	91.17±17.81	
Ortaokul	20	19.6	92.30±24.27		20	94.45±26.37	
Lise	21	20.6	85.38±19.38		18	96.28±21.97	
Üniversite	12	11.7	84.58±20.34		12	96.17±20.51	
Babanın Mesleği							
Memur	28	27.5	83.71±17.50	F=1.81 p>0.05	25	96.88±20.27	F=0.64 p>0.05
İşçi	36	35.3	91.22±21.20		34	93.21±23.01	
Serbest	38	37.2	93.18±19.78		32	90.59±18.93	

*Öz-bakım gücü ölçeği, sağ olan 91 babaya uygulanabilmıştır.

Babanın yaşı ile adölesanların öz bakım gücü karşılaştırılmış; anneleri 30-39 yaş grubundaki adölesanlarda olduğu gibi babaları 30-39 yaş grubunda olan adölesanlarında öz bakım gücü puan ortalaması (96.00±22.49) en yüksek çıkmış, ancak gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0.05$) (Tablo 4). Sonuçlar orta yaş grubu anne-babaların çocuklarının öz bakım gücünü geliştirmek için daha deneyimli olmaları ve çocuklarına daha doğru yaklaşımda bulunmaları açısından en verimli çağda olduklarını düşündürmektedir.

Babaların eğitim durumu ve meslekleri ile adölesanların öz bakım gücü arasında

istatistiksel yönden anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Altun ve arkadaşlarının (1999) çalışma sonuçları, babaların eğitimi ile adölesanların öz bakım gücü arasındaki ilişkinin anlamsız olması açısından benzerlik göstermektedir.

Babası serbest meslek sahibi olan adölesanların öz-bakım gücü puan ortalaması 93.18±19.78, babası işçi olanların 91.22±21.20 ve memur olanların 83.71±17.50 olduğu tespit edilmiştir. Babası serbest meslek sahibi olan adölesanların öz-bakım gücü puan ortalamasının daha yüksek bulunmasının, bu babaların çocuklarına daha çok vakit ayırmalarının ve farklı çevresel ortamlar

yaratmalarının, adölesanın öz-bakım gücünü etkilemiş olduğu söylenebilir.

Babaların yaşı, eğitim düzeyi ve mesleği ile kendi öz-bakım güçleri arasında bir ilişki bulunamamıştır ($p>0.05$)(Tablo 4). Ancak çalışmada memur babaların öz-bakım gücü puan ortalamasının diğerlerine göre yüksek çıkmasının sebebi, bu babaların eğitim seviyelerinin yüksek olmasından kaynaklanabilir. Nahçıvan'ın (1993) araştırmasında da deneklerin çalışma durumu ile öz-bakım gücü arasındaki ilişki anlamsız bulunmuştur.

Aile tipine göre adölesanın öz-bakım gücü puan ortalaması, çekirdek aile için 90.1 ± 19.99 , geniş aile için 91.2 ± 18.8 olarak tespit edilmiştir. Ancak gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$). Bu sonuç aile tipini adölesanın öz-bakım gücüne etkisinin olmadığını düşündürmektedir. Nahçıvan (1993) ise çalışmasında, aile tipi ile gençlerin öz bakım gücü arasında anlamlı bir ilişki saptamış ve çekirdek aileye mensup olan gençlerin puan ortalamasının daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

Aile tipi ile anne ve babaların öz bakım gücü arasında istatistiksel yönden anlamlı bir ilişki saptanamamıştır ($p>0.05$). Bu durum çalışmada yer alan geniş aile sayısının az olmasından kaynaklanabilir.

Sayan'ın (1998) çalışmasında da ailede yaşayan birey sayısı ile öz-bakım gücü arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Ancak bununla birlikte Nahçıvan'ın (1993) çalışmasında ailedeki birey sayısı ile öz-bakım gücü arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Ailedeki çocuk sayısının adölesanın, annenin ve babanın öz-bakım gücünü etkilemediği tespit edilmiştir ($p>0.05$). Bu durum annelerin çoğunun ev hanımı olmasından kaynaklanabileceği gibi adölesanların kendi öz bakımlarında kendi sorumluluklarını almış olmalarından kaynaklanabilir. Çocuğun bakımında geleneksel olarak anne sorumlu olmasından dolayı babaların öz bakım gücü etkilenmemiş olabilir.

Ailenin gelir düzeyine göre adölesanların öz-bakım gücü puan ortalamaları arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamsız olduğu saptanmıştır ($p>0.05$). Bununla birlikte

Altun ve arkadaşlarının (1999) Sağlık Yüksekokulu öğrencileri, Eryılmaz ile arkadaşlarının (1999) gebeler üzerinde yapmış oldukları çalışmada gelir düzeylerinin öz-bakım gücünü etkilediği tespit edilmiştir. Sayan (1998) ve Bakoğlu'nun (1999) ise ailenin gelir durumu ile öz-bakım gücü arasındaki ilişkiyi anlamsız bulmaları bulgularımızı desteklemektedir.

Ailenin gelir düzeyi ile anne ve babaların öz-bakım gücü arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0.05$). Bu sonuç bireyin öz-bakımını gerçekleştirmesinde gelir düzeyinin etkili olmadığını düşündürmektedir. Bulgularımız Sayan (1998) ve Bakoğlu (1999) çalışma sonuçlarına benzer niteliktedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak babaların öz-bakım gücü puan ortalaması anne ve adölesanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Aile tipinin babanın eğitim düzeyinin, mesleğinin, ailenin gelir düzeyinin, anne baba ve adölesanların öz-bakım gücünü etkilemediği, gruplar arasında istatistiksel yönden anlamsız bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p>0.05$). Annesi çalışan, babası 30-39 yaş grubunda olan adölesanların öz-bakım gücü puan ortalaması diğerlerine göre yüksek bulunmuş, ancak gruplar arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0.05$).

Annelerin eğitim seviyesi ($p<0.05$) ve yaşının ($p<0.05$) adölesanların öz-bakım gücünü etkilediği saptanmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre;

*Tüm aile üyelerinin adölesanların öz-bakım gücünü etkileyebileceği düşünülerek, annelerin öz-bakım gücü bilgi eksikliğinin giderilmesini,

*Çeşitli hizmet dallarında çalışan hemşirelerin, bireylerin öz-bakım gücünü geliştirebilmeleri için öz bakım gücü konusunda bilgilendirilmelerini ve hemşirelik uygulamalarına yansıtılmaları için desteklenmelerini,

*Adölesanların öz-bakım gücüne etkisi olacağı düşünülen gruplara (rehber öğretmen, akranları vb.dönem dönem öz-bakımla ilgili eğitim verilmesini önerebiliriz.

KAYNAKLAR

- Altun İ. Özdemir S, Ersoy N** (1999). Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin kişisel değerlerinin öz-bakım güçlerine etkisi.VII.Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, Erzurum. Atatürk Üniv. Rektörlüğü Matbaası. 366-371.
- Bakoğlu E** (1999). Hipertansiyonlu hastaların öz-bakım gücünün değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi.Atatürk Üniv. Sağlık Bil. Enstitüsü .Erzurum.
- Erdoğan S** (1997). Hemşirelik eğitiminde toplum sağlığını geliştiren uygulamalar. V. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı. İzmir, Dokuz Eylül Üniv. Rektörlüğü Matbaası, 13-14.
- Eryılmaz G ve ark** (1999). Gebelik sayısının öz-bakım gücüne etkisi. VII.Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, Erzurum. Atatürk Üniv. Kültür Merkezi, 306-311
- Hartweg DL** (1990). Healt promotion self-care within Orem's general theory of nursing. J.Advanced Nursing. 15:35-41.
- Karasar N** (1995). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara. Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.;110-115.
- Mc Caleb A, Cull V** (2000). Sociocultural influences and self-care practices of middle adolescents. Journal of Pediatric Nursing. 15:30-34
- Mc Caleb A, Edgil A** (1994). Self-concept and self-care practices of healthy adolescents. Journal of Pediatric Nursing. 9:233-237.
- Nahçıvan N** (1993). Sağlıklı gençlerde öz-bakım gücü ve aile ortamının etkisi. İstanbul Üniv. Sağlık Bil. Enst. Doktora Tezi. İstanbul
- Naze C G** (1983). Relationship of maternal self-care agency, knowledge, problem solving skill and help-seeking, using behavior of mothers at a rural medical clinic to the development of the concept of the parent agency. University of Wisconsin. Master of Science-Nursing,USA. Sema Yazıcı. Annelerin öz-bakım gücü, sağlıklı bebeklerinin bakım sorunlarını çözme becerileri ve bu süreçte hemşirenin eğitici rolünün etkisi. İstanbul Üniv. Sağlık Bil. Enst. Doktora Tezi, İstanbul. s.101'den alıntı.
- Öztek Z** (1986). Temel sağlık hizmetleri kavramı. Temel Sağlık Hizmetleri. Ankara. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Yayını. 17-18.
- Pasinlioğlu T** (1997). Gebelerin öz-bakım gücü ve öz-bakım gücünü artırmada hemşirenin eğitici rolünün etkisi. V.Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, İzmir: Dokuz Eylül Üniv. Rektörlüğü Matbaası, 135-149.
- Sayan A** (1998). Çalışan kadınların sağlığı geliştirici tutum ve davranışları ile öz-bakım gücü arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. Atatürk Üniv. Sağlık Bil. Enst. Doktora Tezi, Erzurum.
- Velioğlu P** (1999). Hemşirelikte Kavram ve Kuramlar. İzmir, Alaş Ofset.
- Yorulmaz M** (1997). İnsüline bağımlı diabetes mellituslu 11-19 yaş grubu çocukların öz-bakımlarının değerlendirilmesi. İnönü Üniv. Sağlık Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi. Malatya.
- Yörükoğlu A** (1980). Çocuk ruh Sağlığı. Ankara. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yazıcı S** (1995). Annelerin öz-bakım gücü sağlıklı bebeklerin sorunlarını çözme becerileri ve bu süreçte hemşirenin eğitici rolünün etkisi. İstanbul Üniv. Sağlık Bil. Enst. Doktora Tezi. İstanbul.